

«Mange av dem v

100926

I 1935 dannet streikebrytere på A/S Norrøna et partilag de valgte å kalle «Mellom-Romerikes avdeling av Nasjonal Samling». Det tok sikte på å verve medlemmer ute på bygdene. For Nasjonal Samling sto svakt i Lillestrøm, og fikk aldri noen særlig stor oppslutning i kommunen i årene etter.

Det var 20- og 30-årenes frykt for verdenskommunismen som var en av grunnene til at Vidkun Quisling dannet Nasjonal Samling i 1933. I avisene kunne man lese om Moskva-prosessene, slaveleirne i Sovjet og utryddelse av folkegrupper. Her ble det ble Arbeiderpartiet den regnet som et kommunistisk parti. De agiterte åpent for verdensrevolusjon.

NS' første år i Lillestrøm

Det første møtet som «Mellom-Romerikes avdeling» av Nasjonal Samling hadde i Lillestrøm ble holdt i Arbeidersamfundet.

En folkemengde hadde samlet seg utenfor lokalene og ropte skjellsord mot NS-medlemmene. NS-motstanderne knuste et par ruter, noe som førte til at NS senere ikke fikk leie verken Arbeidersamfundet eller noe annet lokale i Lillestrøm. Elerne var røde for hva som kunne skje dersom de ble tvunget til at NS ikke fikk leie lokaler, måtte de ta torget i bruk. På grunn av at mange, særlig Arbeiderparti-folk, prøvde å hindre NS å holde møter, var som regel horden til stede for å holde vakt.

Okkupasjon

Den 8. eller 10. april reiste NS-fylkesfører på Romerike rundt i Skedsmo og Lillestrøm. Han fortalte NS-folk hvordan de skulle forholde seg i den nye situasjonen som var oppstått. Han advarte mot mobilisering. I april dagene skrev NS-laglederen Thorolf Johanessen et brev til NS' øverste ledelse der han tilbød seg å bygge ut partiorganisasjonen i Lillestrøm.

Det var først 17. august 1940 at Lillestrøm lag av NS ble stiftet. Den første tiden brydde tyskerne seg lite om partiet, de hadde heller ikke mange medlemmer. Lillestrøm NS-lag hadde på sitt meste rundt 200 medlemmer. De fleste medlemmene i Lillestrøm var lavere funksjonærer, ufaglærte arbeidere og faglærte. De fleste i alderen 20 til 40 år.

Kvinnelag

I mars 1941 ble det stiftet et kvinnelag. Lederen var i følge NS-arkivet Kari Hamborg.

I juli 1942 ble det stiftet en hjelpeorganisasjon, NSH. Lederen for NSH i Lillestrøm var K.R. Thorsen. Hirdledere i Lillestrøm var i følge NS-arkivet Olaf Edgren og Wilhelm Ruden. Bondegruppen ble ledet av Eyvind Greftegreff og Johan Båsrud. NS hadde lokaler i det nyreiste forretningsbygget

OPPILDNET: «Konstituert statsråd» Jonas Lie kom til Lillestrøm for å opplydde til kamp mot bolsjevismen.

Bjørnstadgården. Lagstyret var på denne tiden svært opptatt med å bygge ut Romerike fylkesorganisasjon, derfor kom ikke møtevirksomheten i Lillestrøm NS-lag i gang før ut på høsten 1940.

Det første møtet ble holdt den 4. og 14. november. Det siste var et agitasjonsmøte. I begynnelsen av desember 1940 opptrådte Jonas Lie, politiministeren, på et stort NS-møte i kingen. Flere av NS' øverste ledere opptrådte på egne møter i Lillestrøm.

Førerprinsippet innføres

Høsten 1940 skulle innenriksdepartementet oppnevne ordfører og varaordfører etter innstilling fra fylkesmannen og NS-fylkesfører. Det ble slutt på kommunale valg. Ordføreren skulle i visse tilfeller rådføre seg med herredstinget, men de fleste kommunale saker skulle han avgjøre alene.

Ordfører Magnus Bratlie i Lillestrøm godtok denne nyordningen.

Bratlie var utdannet lærer og bror av skoleinspektoren. Motvillig hadde han meldt seg inn i NS høsten 1940. Ved nyttår 1940/41 uttalte han i et intervju at det han ønsket seg mest for Lillestrøm var kommunens innvånere må bevare sin ro og sette seg inn i den situasjonen landet befinner seg i.

Ikke bare NS

I 1941/42 var det 15 ikke-NS og 11 NS-folk i herredstinget. 1943/44 12 ikke-NS og 14 NS-folk. I 1945 13 ikke-NS og 13 NS. I mars 1941 var det uenighet om kingen. I august ble det strid om bevilgning av penger til Den norske legion. NS-lagføreren foreslo at

kommunen skulle bidra med 4 000 kr. Rådmannen, som ikke sto i NS og halvparten av herredstinget, mente at forsvarsforvaltninger måtte anses som en statsoppgave og at det lå utenfor kommunale oppgaver.

De som hadde protestert ble avsatt senere, av en ny NS-fylkesmann i Akershus. Ordføreren protesterte da det ble snakk om å bytte ut rådmannen.

«Det finnes ingen dyktig NS-mann som kan overta rådmannstillingen», sa ordføreren.

I desember 1941 besluttet innenriksdepartementet at rådmannen skulle forflyttes til Oslo ligningskontor for der å fungere som ligningssekretær. Noen ny rådmann ble ikke utnevnt.

Administrasjonen

Lillestrøm klarte seg økonomisk svært godt under okkupasjonen. Økonomisjef i kommunen Jens Skerfving gjorde jobben sin.

Det var lett å skaffe seg arbeid, og lønnen var høy. Ordfører Magnus Bratlie handlet til kommunens beste. Han hadde Lillestrøms velferd oppriktig på sinnet.

Han var opptatt med å få kommuneadministrasjonen til å fungere så effektivt som mulig, slik at innbyggernes kår ikke skulle bli verre enn nødvendig. Til tross for at han visste at enkelte av kommunefunksjonærene drev med illegalt motstandsarbeid, nektet han bestemt å avskjedige dem.

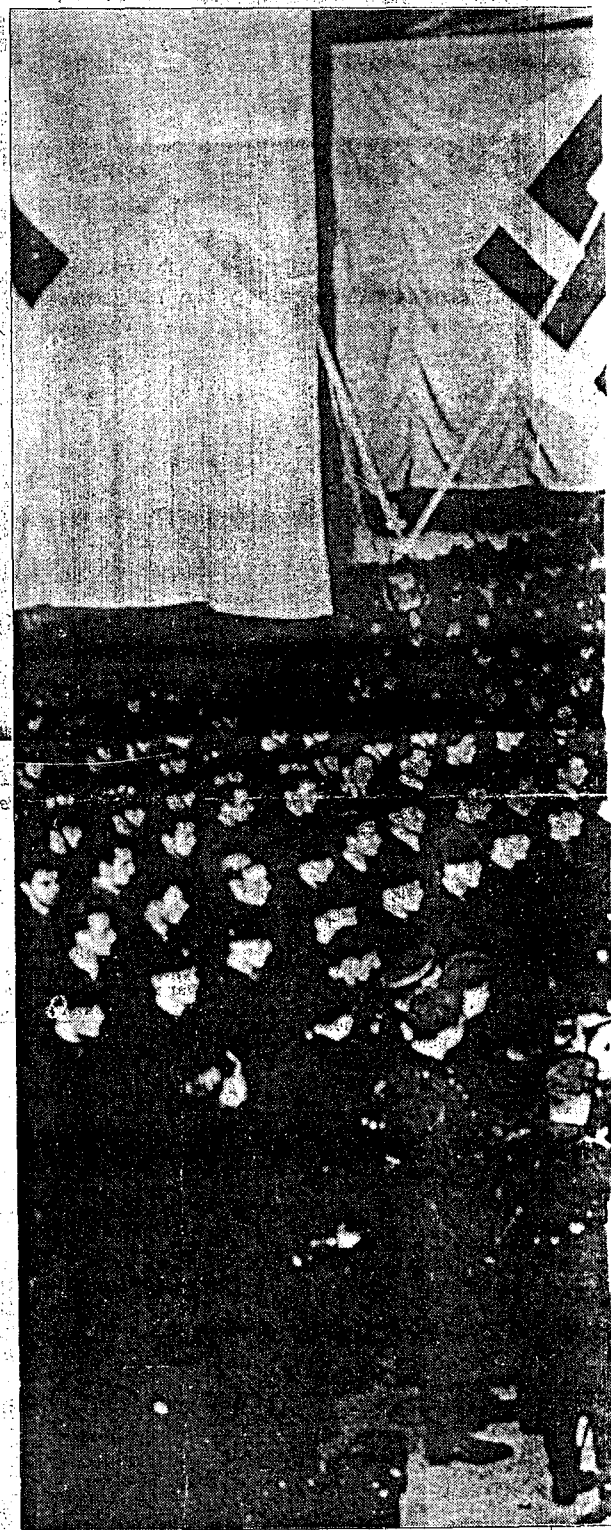
Funksjonærer som ble arrestert av tyskerne nektet han å gi slipp på, de pårørende fikk helt eller delvis utbetalt lønnen.

Fylkesførerkontoret i Lillestrøm ble nedlagt våren 1942. De nye fylkesførerene som kom holdt til i Sarpsborg. I motsetning til den gamle fylkesførereren blandet de seg lite inn i lokale Lillestrøm-saker.

Innen Lillestrøm NS-lag førte ordføreren ledelse av kommunen og særlig hans holdning til ikke-NS-medlemmene til bitter strid. Men Bratlie hadde en stor støtte i NS-lagfører Thorolf Johanessen som helt ut sto på hans side. Johanessen avviste alle klager fra NS-folk som ble satt frem mot ordføreren. Det lyktes de misnøyd å bli kvitt lagføreren, men aldri ordføreren.

Bratlie kom også i strid med tyskerne. Mest på grunn av boligrekvisisjonene. Ordføreren måtte lenge motstrebende gi etter for tyske krav. Til slutt kom det til åpent brudd.

Rett før den tyske kapitulasjonen ble Bratlie arrestert av den tyske

KRIGSTJENESTE: Mange fra Romerike meldte seg både til Nasjonal Samling

ortskommandanten.

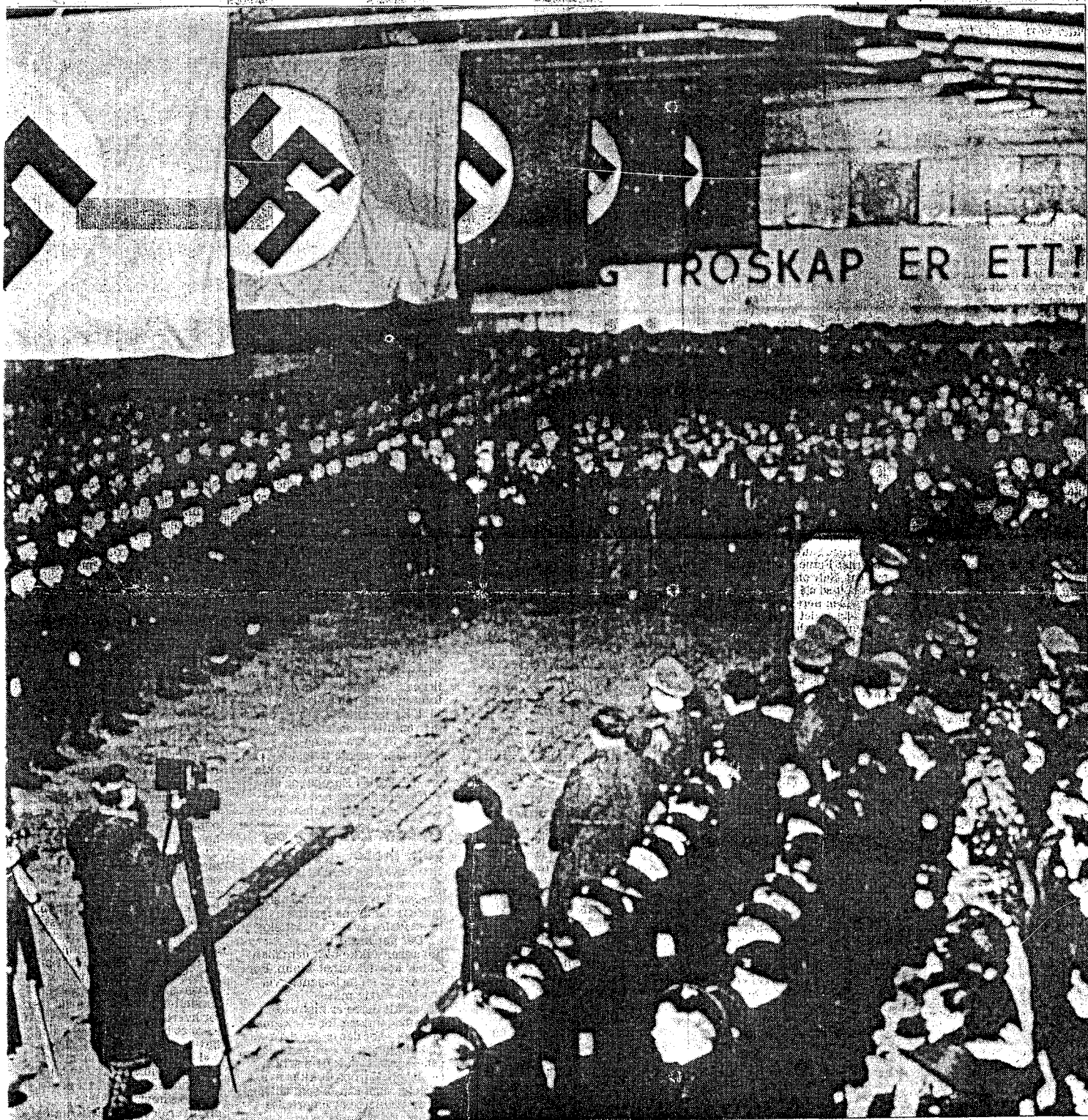
Rettssoppgjøret

I Lillestrøm fikk minst 34 prosent av de Lillestrøm-folk som en eller annen gang hadde

vært innom NS, saken henlagt av politiet eller ble frifunnet. Av de øvrige slapp mange med bot.

Erland Asdahl som var hjemmefrontleder uttaler i en

ar ekte patrioter»

og til krigstjeneste på Østfronten. Bildet viser frivillige til Regiment Nordland.

rtikkel i Verdens Gang 24.
ovember 1987: «Jeg er ikke i
vil; som gruppe vil de
andssvikdømte få oppreisning.
fange av dem var ekte
atrioter som ville gjøre en

innsats for landets ve og vel. De
ble av seierherrene utsett som
syndebukker. Dermed ble
oppmerksomheten i folket ledet
bort fra den unnskyldighet som
førte oss inn i krigen. Men som

nasjon kan vi ikke i lengden
leve med at en stor gruppe
nordmenn ble dømt som
kriminelle på et rent politisk
grunnlag.
Asdahl har rett. Vanlige

medlemmer i NS var ikke
landssvikere, det var ikke
kriminelt å være medlem i NS.
Asdahl sier at de
landssvikdømte vil få
oppreisning. Men vil det noen

gang skje?

Av Bjørn Tjønnås